

Samborski, Mariusz

Siekiera brązowa ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku

Nasze Korzenie 5, 11-13

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SIEKIERA BRĄZOWA

ZE ZBIORÓW MUZEUM MAZOWIECKIEGO W PŁOCKU

Przedmiotem niniejszego opracowania jest siekierka brązowa z miejscowości Milewko w gminie Zawidz (dawne województwo płockie, obecnie powiat sierpecki, województwo mazowieckie), wchodząca w skład zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku, znajdująca się na ekspozycji stałej tej placówki. Zabytek jest znaleziskiem luźnym, co oznacza, że nie ma kontekstu archeologicznego. Przy pomocy analizy typologicznej, czyli porównania z innymi podobnymi siekierami brązowymi, możliwe jest ustalenie jej przybliżonego wieku oraz określenie przynależności geograficznej i kulturowej.

ANALIZA TYPOLOGICZNA I KULTUROWA

Siekiera z Milewka po raz pierwszy została opisana przez Józefa Kostrzewskiego.¹ Według tego badacza użytkowana była w III okresie epoki brązu (OEB).² Reprezentuje ona odmianę siekier ze ściętymi brzegami, słabiej rozszerzonym ostrzem i wylotem rynny zwężającym się trapezowato, a nawet przybierającym kształt klina. Zalicza się ją do typu północnoniemieckiego. J. Kostrzewski zwrócił uwagę³, że wśród tych odmian występują okazy z krawędziami ściętymi ukośnie również ku obuchowi.

Ostrze omawianego okazu jest bardziej rozszerzone od dolnej strony, co sprawia, że siekierka nie jest symetryczna. Na jej całej powierzchni występują zarysowania. Pod dolną krawędzią widać wyraźne głębokie rysy będące świadectwem jej użytkowego charakteru (prawdopodobnie służyła do wycinki lasu i obróbki drewna). Wymiary zabytku: długość – 15,1 cm, maksymalna szerokość (przy ostrzu) – 4,7 cm, minimalna szerokość (przy obuchu) – 2,1 cm, maksymalna grubość (środek zabytku) – 1,9 cm.

Andrzej Szpunar zalicza omawianą siekierę do typu Czubin.⁴ Typ ten opisywany jest przez niego jako najmasywniejsze siekierki w Polsce. Swoją nazwę zawdzięcza miejscowości Czubin w powiecie pruszkowskim, gdzie w 1886 roku odkryto skarb składający się z pięciu siekier brązowych z wystającymi brzegami (typu północnoniemieckiego), jednej siekierki z piętą lejkową typu czeskiego, trzech czekanów brązowych typu bałtyckiego i jednej

łużyckiej siekierki z tulejką.⁵ Owych pięć siekier z Czubina, które A. Szpunar również zalicza do tego typu, różni się nieco od siekierki z Milewka. Przede wszystkim okazy z Czubina mają zdecydowanie bardziej rozszerzone wachlarzowato ostrze i co za tym idzie mniejszy promień jego krawędzi.

Siekierki z podniesionymi brzegami typu północnoniemieckiego Marek Gedl przypisuje klasycznej fazie kultury przedłużyckiej⁶, czyli II OEB. Według Wojciecha Blajera typ Czubin należy do późnego typu z brzegami (razem z typami Węgorza i Dębowiec) i datowany jest na fazy HA1-HA2. W okresie tym zaczęły pojawiać się siekierki z tulejką, których idea wywodzi się z rejonów zakarpackich.⁷ Brak skali dendrochronologicznej dla epoki brązu w tej części Polski uniemożliwia bardziej dokładne datowanie znalezisk.⁸ Siekierki z tego okresu mogły służyć jako narzędzia lub jako broń.⁹

Również Jan Dąbrowski¹⁰ ten typ siekier opisuje jako okazy masywne, o wysokich brzegach, prostym poszerzonym ostrzu i przeważnie półkolistej odsadce. Analogie do siekier typu Czubin znane są z Łupic (południowa Wielkopolska), gdzie jednak okaz posiada uszko, i z Berlina – datowane przez W. Bohma na II OEB. Poza tym większość zabytków tego typu datowana jest na III OEB.¹¹ Typ ten datowany jest tak ze względu na znalezisko skarbu z Radoszek, gdzie występują szpile brązowe z tego właśnie okresu.¹²

W obrębie typu Czubin najbliższe wizualnie siekierce z Milewka są siekierki z Grudziądza i Mielnicy Dużej (pow. koniński). Podobna, choć nieco węższa, jest siekierka z Rostkowa w powiecie płockim, datowana na pierwszą połowę III OEB.¹³

Porównując omawianą siekierkę z formami z okresów wcześniejszych można zauważyć, że jest ona bardziej zaawansowana technologicznie, choć nadal zalicza się do klasycznego nurtu przedłużyckiego. Wydaje się więc, że powstała w okresie formowania się

5. J. Kostrzewski, *Skarby i luźne znaleziska metalowe od eneolitu do wczesnego okresu żelaza z górnego i środkowego dorzecza Wisły i górnego dorzecza Warty*, „Przegląd Archeologiczny”, t. XV, R. 37, 1962, s. 28-29, ryc. 11.

6. M. Gedl, *Kultura przedłużycka*, [w:] J. Kmicieński [red.], *Pradzieje ziem polskich*, t. I, cz. 2: *Epoka brązu i początki epoki żelaza*, Warszawa – Łódź 1989, s. 471.

7. W. Blajer, *Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich*, Kraków 2001, s. 82.

8. J. Dąbrowski, *Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce*, Białystok 1997, s. 87.

9. M. Gedl, *Archeologia pierwotna i wczesnośredniowieczna*, cz. III: *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Europie*, Kraków 1980, s. 105.

10. J. Dąbrowski, dz. cyt., s. 45.

11. A. Szpunar, dz. cyt., s. 68.

12. J. Dąbrowski, dz. cyt., s. 45-47.

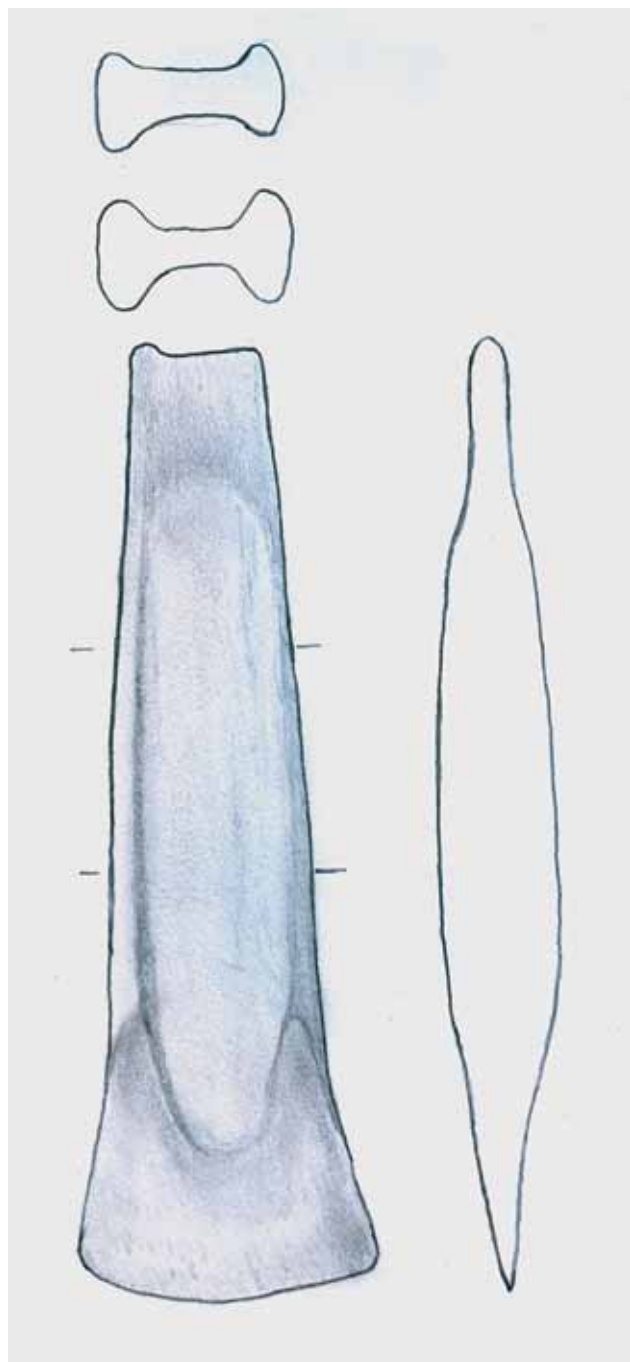
13. W. Blajer, dz. cyt., s. 44.

1. J. Kostrzewski, *I, II i III okres epoki brązu w Polsce (Uwagi na marginesie nowej książki prof. Leona Kozłowskiego)*, „Przegląd Archeologiczny”, t. IV, z. 1, R. 10, 1928, s. 23.

2. Chronologia epoki brązu wg J. Kostrzewskiego: I OEB: 1800-1500 p.n.e.; II OEB: 1500-1300 p.n.e.; III OEB: 1300-1100 p.n.e.; IV OEB: 1100-900 p.n.e.; V OEB: 900-700 p.n.e.

3. J. Kostrzewski, dz. cyt., s. 23.

4. A. Szpunar, *Die Beile in Polen I*, München 1987, s. 68.

MILEWKO, GM. ZAWIDZ
 POW. SIERPECKI. SIEKIERA BRĄZOWA
 RYS. M. SAMBORSKI

SIEKIERA BRĄZOWA Z MILEWKA
 FOT. Z. MIECZNIKOWSKI

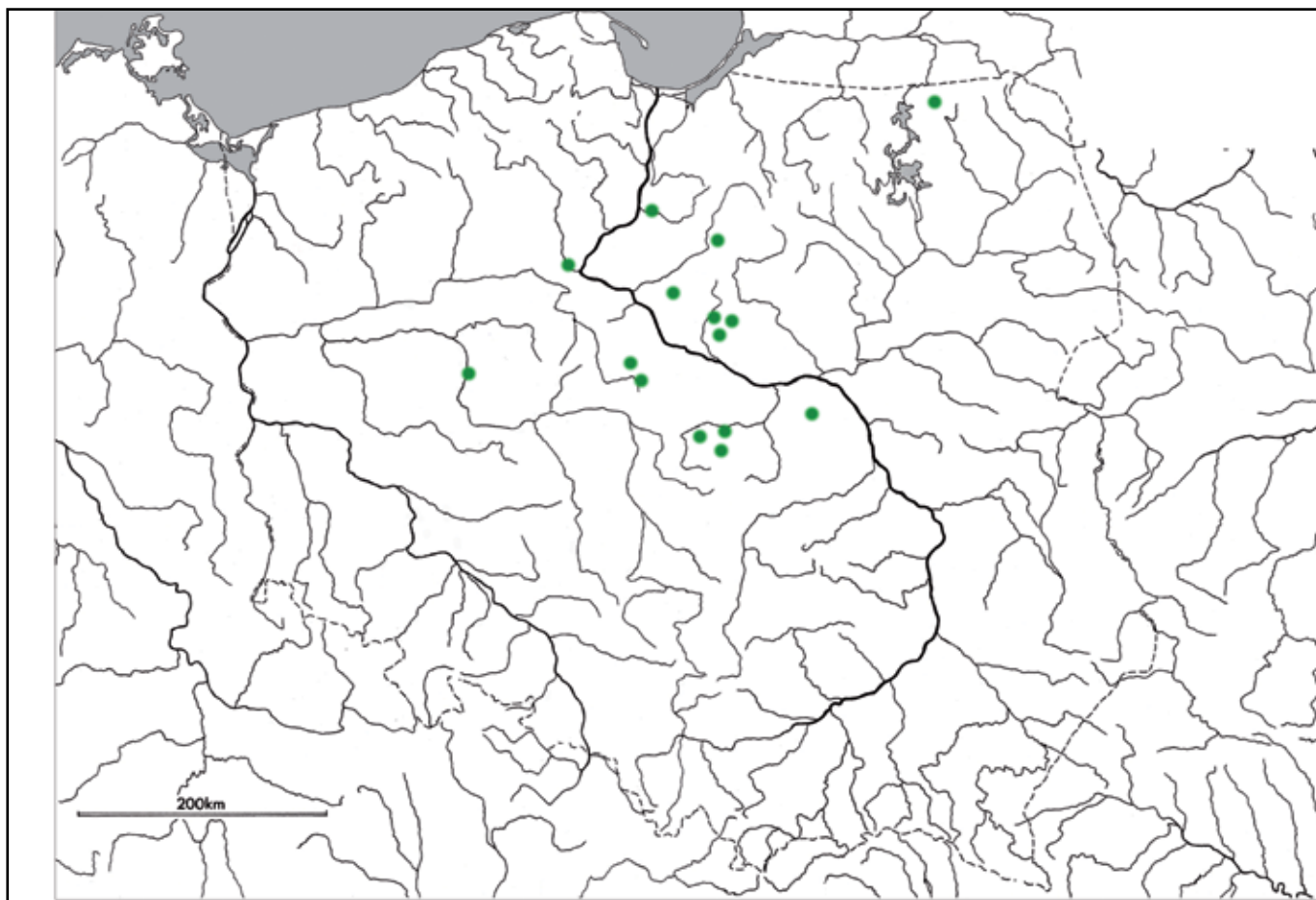
kultury lużyckiej na terenie północnego Mazowsza, kiedy na obszarze tym utrzymywały się jeszcze tradycje przedlużyckie. Posługując się chronologią absolutną zakładam, że siekiera ta powstała w ostatnich wiekach II tysiąclecia p.n.e. Według J. Dąbrowskiego¹⁴ można przyjąć, że siekiery tego typu były wytwarzane na terenie Mazowsza, z którego pochodzi około 40% egzemplarzy tego typu. Miejsca znalezisk siekier typu Czubin przedstawia mapka 1.

WARTOŚĆ POZNAWCZA ZNALEZISK LUŻNYCH

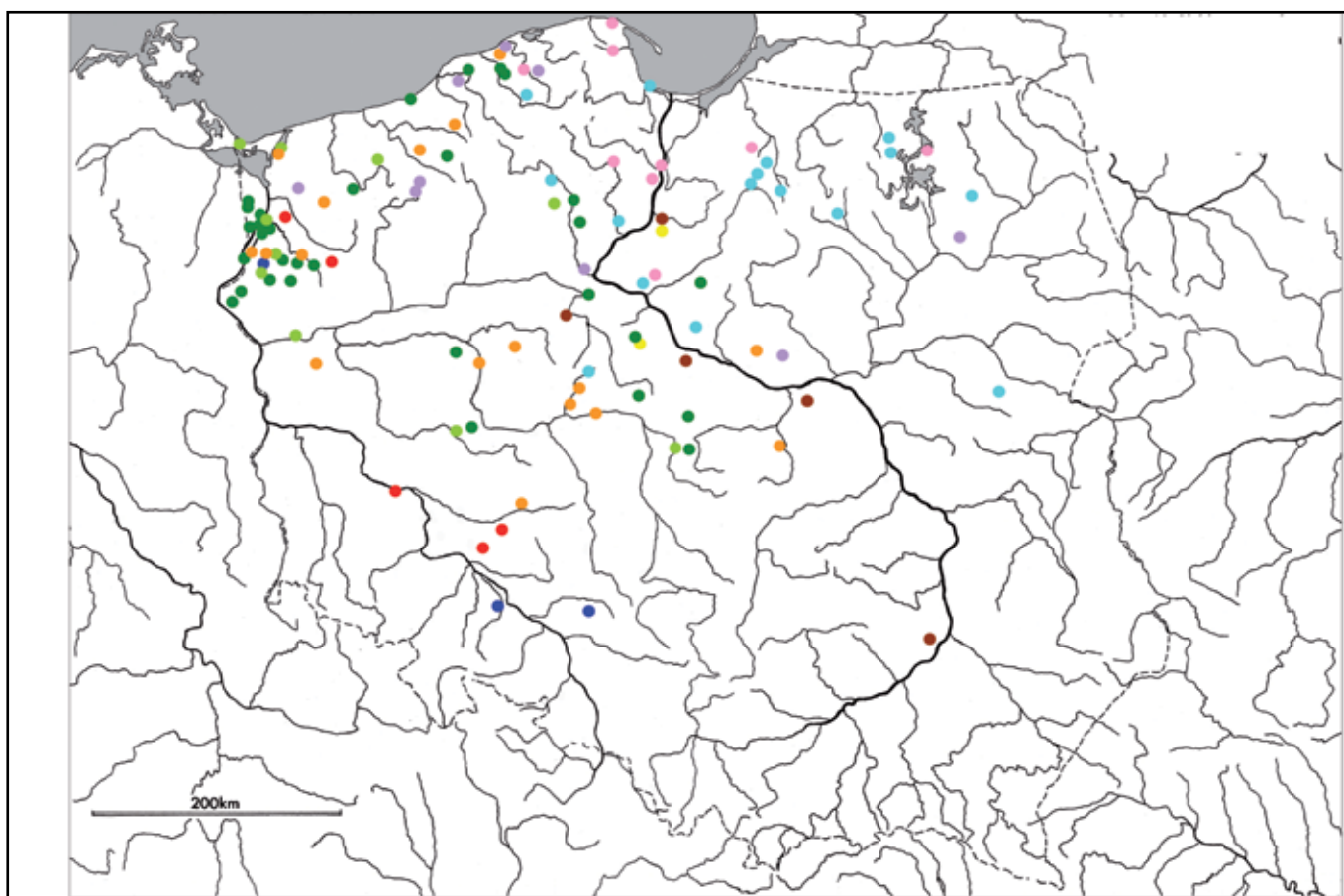
Zabytki znajdowane bez kontekstu archeologicznego, a więc jako pojedyncze przedmioty, nie są pozbawione wartości naukowej. Choć ich interpretacja jest utrudniona, to przecież odpowiednio opracowane i przyporządkowane typologicznie mogą stanowić ważny przyczynek do badań nad pradziejami ludzkości. Szczególnie cenne są w tym kontekście wyroby wykonane z pierwszych wykorzystywanych przez człowieka metali, to jest z miedzi i stopu miedzi z cyną, czyli brązu. Ich niemała wartość poznawcza płynie stąd, że w niektórych przypadkach wszystkie zabytki danego typu bądź ich zdecydowana większość to właśnie znaleziska luźne, a przy tym wykonane z materiału cennego, uzyskanego z surowców strategicznych. Uporządkowanie takich znalezisk w ramach jednolitych typów technologicznych jest podstawą do dalszych analiz. Jeżeli przykładowo 90% zabytków należących do jakiegoś typu nie ma kontekstu archeologicznego, a tylko 10% znaleziono w zespołach zwartych, łatwiejszych do datowania, takich jak skarby czy groby, to wtedy można z powodzeniem wyznaczyć ramy chronologiczne również dla owych luźnych, pozbawionych kontekstu, przedmiotów. Dokonując z kolei analizy rozkładu geograficznego miejsc znalezienia zabytków, możemy określić przybliżony zasięg ich produkcji, a także skorelować naszą wiedzę z innymi zjawiskami kulturowymi zachodzącymi na terenie ich występowania i na terenach sąsiednich, w mniej lub bardziej dokładnie określonym odcinku historii.

Rzeczą istotną jest, że przypadkowymi znalazcami tych starożytności są często ludzie, którym zabytki te nic nie mówią. Przekazując je do muzeum, można dołożyć swoją cegiełkę do rozwoju archeologii. ■

14. J. Dąbrowski, dz. cyt., s. 47.

1. Miejsca znalezisk siekier typu Czubin (zielone kropki); oprac. M. Samborski na podstawie: A. Szpunar, *Die Beile in Polen I*, München 1987.

2. Miejsca znalezisk siekier z trapezowatym ostrzem z obszaru Polski; oprac. M. Samborski na podstawie: A. Szpunar, *Die Beile in Polen I*, München 1987.

● – typ Bogacica, ● – typ Guzowice, ● – typ Goloty, ● – typ Kłodzisko, wariant a, ● – typ Kłodzisko, wariant b, ● – typ Kłodzisko, wariant c, ● – typ Wałowice, ● – typ Węgorza, ● – typ Przywidz, ● – typ Dębowice.